

JAUNUZŅĒMUMU KUSTĪBA LATVIJĀ *START-UP MOVEMENT IN LATVIA*

Sanija Sonora Jankovska

Jēkabpils Agrobiznesa koledža, jankovska.sanija-sonora@jak.lv, Jēkabpils, Latvija
Zinātniskā vadītāja: **Solvita Kozlovska** Mg.oec. lektore

Abstract. *New enterprise also known as start-up ecosystem is evolving very fast in Latvia. According to the data which is shown by LR Ministry of Economy, Latvian Association of New Businesses, in January of 2019 has been registered 418 new enterprises and about 150 ideas are in stage of development.*

Since 2012 start-ups in Latvia have attracted investments over 303.3 million euro. New businesses in Latvia generally are employing 2635 people. Since 2012 until 2018 new businesses in the budget have paid off more than 34.1 million euro. 32% of new enterprises are working in digital technology, 9% in artificial intelligence and big data, 9% creates technology and robot, 7% in finance technology areas. So far, there have been 12 sales cases in the field of Latvian start-ups.

The impact of new businesses on the economy is growing and in the past years Ministry of Economy has worked on a collaborative model between ecosystem representatives and public sector, and also on the support tool development for new enterprises.

Keywords: industry, start-up, support programmes.

Latvijā valdība cenšas panākt tādas jaunuzņēmumu ekosistēmas izveidi, kas liktos pievilcīga arī ārzemju start-up. Līdz šim valdība ir izrādījusi iniciatīvu atbalsta likuma izstrādes un dažādu atbalsta programmu izveidošanas veidā. Šādas vides nodrošināšanā ir ieinteresēti arī jaunie uzņēmēji, jo tad viņiem būtu ērtāk un izdevīgāk veidot savu biznesu.

Mērķis: izpētīt šī brīža start-up ekosistēmu un jaunuzņēmumu atbalsta programmu veidus Latvijā.

Darba uzdevumi:

1. Noskaidrot jaunuzņēmumu devumu valsts ekonomikai.
2. Sistematizēt informāciju par atbalsta veidiem Latvijā.

Pētījums veikts par periodu no 2012.gada līdz 2018. gadam.

Pētījumā pielietotas monogrāfiskā, sintēzes un analīzes metode.

Kad tiek minēts jēdziens “jaunuzņēmums” parādās dažādas versijas definējumam. Apskatot dažāda veida definējumus, autore nonāca pie kopīgām jēdziena skaidrojuma iezīmēm. Sasaistot kopā vairākas definīcijas, autore nonāca pie secinājuma, ka, start-up jeb jaunuzņēmums ir kapitālsabiedrība ar augstas izaugsmes potenciālu, kuras pamatdarbība ir saistīta ar mērogojamu biznesa modeļu un inovatīvu produktu izstrādi, ražošanu vai attīstību. Atslēgas vārdi ir augstas izaugsmes potenciāls (*Asere, 2014.*), mērogojams un inovatīvs, ar tiem autore sastapās daudzās definīcijās. Šie vārdi vislabāk raksturo jaunuzņēmumus

Šobrīd Latvijas start-up ekosistēma ir ar pozitīvām iezīmēm. Jaunuzņēmumiem ir izdevies iemācīties ātri strādāt un daudz sasniegt ar salīdzinoši maziem budžetiem. Latvijā uzņēmumiem ir raksturīga vēlme mācīties un pieņemt padomus. Daudzi uzņēmumi šīs problēmas dēļ nespēj līdz galam attīstīties un izaugt, jo tiem nav nepieciešamā atbalsta. Latvijas mazais mājas tirgus jaunuzņēmumiem liek domāt globāli jau no pašas pirmās dienas. Šī globālā domāšana ir kā dzinulis mazajiem uzņēmumiem augt un attīstīties. Vēl kā lielu plusu Latvijas start-up ekosistēmā var minēt prasmīgos programmētājus, kas uzņēmumiem ir pieejami, kā arī salīdzinoši zemās produktu prototipēšanas izmaksas. Tas ļauj jaunuzņēmumiem piedāvāt augstas klases produktus starptautiskajiem tirgiem (*Mūrniece, 2016.*)

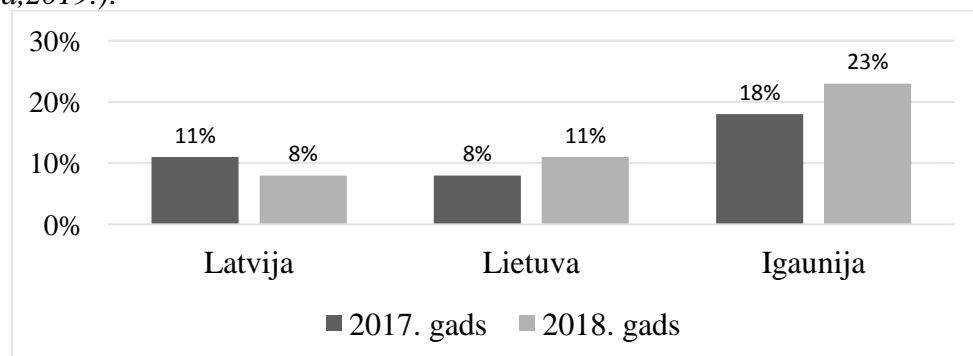
Jaunuzņēmumi ir ļoti noderīgi gan sabiedrībai, gan valsts ekonomikai. Ekonomikas jomā jaunuzņēmumu devums ir saistīts ar valsts budžeta ienākumu palielināšanos. Lielā mērā tas ir pateicoties jaunuzņēmumu nomaksājamiem nodokļiem. 2018. gadā iekasēto nodokļu apjoms jau bija sasniedzis 8,2 miljonus eiro (*Ekonomikas ministrija, 2019.*). Tomēr, autore

uzskata, ka lieli nodokļu ieņēmumi ir pateicoties diezgan sliktai nodokļu sistēmai. Ieņēmumus no nodokļiem varētu palielināt nevis uzliekot pārāk lielus nodokļus, bet tos tieši samazinot. Tas mudinātu uzņēmējus veidot uzņēmumus, kā arī nodrošinātu jaunuzņēmumu izdzīvošanu sākuma stadijā.

Start-up bieži piesaista arī dažādus ārzemju uzņēmumus, kā rezultātā valsts budžetā tiek iegūtas papildus nodokļu iemaksas. Kas attiecas uz to devumu sabiedrībai, tad jaunuzņēmumi nodrošina arvien vairāk darba vietu. Kopš 2012. gada start-up nodarbināto iedzīvotāju skaits ir pieaudzis četras reizes, sasniedzot 1600 darbinieku apjomu. Lielākā daļa no nodarbinātajiem ir vīrieši (86%), mazākā daļa ir sievietes (14%). Jaunuzņēmumi sabiedrībai piedāvā arī inovatīvus tehnoloģiju risinājumus. Šādi risinājumu uzlabo cilvēku labsajūtu, labklājību, izglītības līmeni, kā arī atvieglo mūsu ikdienas darbu (*Ekonomikas ministrija, 2019.*).

Šobrīd Latvijas start-up ekosistēma strauji attīstās. 2019. gada janvārī bija reģistrēti 418 jaunuzņēmumi, no kuriem 346 ir jaunāki par pieciem gadiem. Pēc Ekonomikas ministrijas, Latvijas Jaunuzņēmumu asociācijas un kompānijas “Gateway & Partners” pētījuma datiem par Latvijas jaunuzņēmumu ekosistēmu, aptuveni 150 idejas šobrīd atrodas attīstības stadijā. 2010. - 2014. gadā vidējais jaunuzņēmumu pieaugums katru gadu bija no 10 līdz 15 uzņēmumiem gadā. Savukārt, sākot ar 2014. gadu vidējais skaits pieauga līdz 50 jaunuzņēmumiem ik gadu (*Asere, 2019.*). Autore domā, ka šāds start-up ikgadējais pieaugums nāks par labu makroekonomiskajai attīstībai. Šāds pieaugums, viņasprāt, nodrošina bezdarba līmeņa samazināšanos un iedzīvotāju labklājības uzlabošanu.

2019. gada dati par jaunuzņēmumu sadalījumu pa nozarēm rādīja, ka lielākā daļa jeb 32% no start-up darbojas digitālo tehnoloģiju jomā. Mākslīgā intelekta un lielo datu nozarē, gan viedo tehnoloģiju un robotikas nozarē darbojas 9% no jaunuzņēmumiem. 8% nodarbojas ar ilgtspējīgu risinājumu veidošanu, radīšanu. Tikai 7% darbojas fintech nozarē. Fintech apvieno IT risinājumus ar finanšu pakalpojumiem. Uzņēmumi, kas darbojas šajā nozarē nodarbojas ar dažādām finanšu jomām, piemēram, maksājumiem, kreditēšanu, aktīvu pārvaldību, piedāvājot tradicionālajiem banku finanšu pakalpojumiem alternatīvus pakalpojumus. Savukārt, 6% darbojas medtech un deeptech nozarēs. Uzņēmumi, kas darbojas medtech nozarē attīsta inovācijas medicīnas jomā, uzlabojot ārstēšanas metodes, tehnoloģijas. Kas attiecas uz deeptech uzņēmumiem, tad tie nodarbojas ar būtiskiem izgudrojumiem zinātnes un inženierijas jomā, kas diezgan lielā mērā ietekmē cilvēku un industriju dzīvi. Savukārt, vismazāk uzņēmumu darbojas adtech nozarē – nieka 5%. Adtech saīsinājumā nozīmē reklāmas tehnoloģijas. Uzņēmumi no šīs nozares parasti koncentrējas uz analītisko un digitālo instrumentu izmantošanu reklāmas veidošanā, šo instrumentu attīstību (*Ekonomikas ministrija, 2019.*).

1. attēls. Uz eksportu orientēto jaunuzņēmumu izmaiņas Baltijas valstīs 2017.-2018. gadā, % (Asere, 2019.)

Salīdzinot uz eksportu orientēto jaunuzņēmumu skaitu Baltijas valstīs, visvairāk uzņēmumi, kas grib iesaistīties eksportā ir Igaunijā. 2017. gadā no visiem start-up 18% koncentrējās uz eksportu, bet 2018. gadā to skaits jau bija pieaudzis līdz 23%. Latvijas

jaunuzņēmumu skaits, kas vēlas iesaistīties eksporta tirgū 2018. gadā bija samazinājies par 3%, nokrītoties līdz 8% no 11%. Turpretī, Lietuvā start-up eksporta pieaugums bija apgriezti proporcionāls Latvijas jaunuzņēmumu tendencēm – pieauga no 8% līdz 11% (*Tvnet.Leta, 2019.*). Autorei liekas, ka Latvijas samazinātais eksports saistās ar līdzekļu nepietiekamību. Lielākā daļa Latvijas uzņēmumu nespēj segt izdevumus, kas saistās ar eksportu.

2017. gadā jaunuzņēmumiem bija izdevies piesaistīt 64,7 miljonus eiro. Savukārt, 2018. gadā piesaistīto investīciju apjoms bija krietni pieaudzis – par 20,5 miljoniem eiro, sasniedzot 85,2 miljonus eiro. Kopējais piesaistīto investīciju skaits kopš 2012. gada jau ir sasniedzis 303,3 miljonu eiro apmēru (*Ekonomikas ministrija, 2018.*). Autore uzskata, ka investīcijas ir pieaugušas, jo valsts arvien vairāk atbalsta jaunos uzņēmēju, palīdz jaunuzņēmējiem piedalīties starptautiskos hakatonos, konkursos u.tml. Arī jaunuzņēmumu apgrozījums ir pieaudzis četras reizes kopš 2012. gada. 2017. gadā valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas uz vienu darbinieku bija pieaugušas līdz 75-80 tūkstošiem (*Asere, 2019.*).

Šobrīd Latvijas jaunuzņēmumiem ir pieejamas dažādas valsts atbalsta programmas. Investīcijas tiek veiktas četros uzņēmuma tapšanas posmos – idejas, MDP jeb minimālais dzīvotspējīgais produkts, pirmssēklas un pēdējais ir sēklas un izaugsmes investīciju posms. Kamēr ir tikai ideja, jaunuzņēmēji var vērsties pie universitāšu inkubatoriem. Tajos ir izglītojošas programmas, mentorings un konsultācijas, prototipēšanas studijas, nelieli granti, kā arī dažādi pasākumi. Otrajā posmā start-up var izmantot akcelerācijas programmas, kas piedāvā pirmssēklas un tālākās investīcijas, intensīvas izglītojošas programmas, mentoringu un koučingu, kā arī kopstrādes telpas. Trešajā posmā uzņēmējiem ir pieejams Latvijas Biznesa Enģeļu Tīkls – LatBan. Tīkls piedāvā pirmssēklas un sēklas investīcijas, mentoringu, apmācības un pasākumus. Sēklas un izaugsmes posmā ir pieejami arī riska kapitāla fondi – Latvijas Riska kapitāla asociācija (turpmāk - LVCA). LVCA piedāvā sēklas un izaugsmes investīcijas, konvertējamus aizdevumus, konsultācijas, kā arī mentoringu. Jaunuzņēmējiem ir arī iespēja piedalīties specializētās izstādēs, konferencēs, hakatonos. Uzņēmējiem ir iespēja saņemt arī start-up vīzu (*Ekonomikas ministrija, 2018.*).

Viena no izplatītākajām valsts atbalsts programmām ir finanšu institūcija ALTUM administrētie akcelerācijas fondi, kas ir paredzēti inovatīviem start-up uzņēmumiem biznesa idejas, uzņēmuma un produkta izveidei un attīstībai. Šo fondu mērķis ir veicināt jaunuzņēmumu izaugsmi un konkurētspēju, īpaši tehnoloģiskiem un rūpnieciskiem projektiem. Programmai Eiropas Reģionālās attīstības fonda finansējums ir piešķirts 15 miljonu eiro apmērā. Finansējums ir pieejams pie trīs akcelerācijas fondiem – Buildit Latvia, Commercialization Reactor Fund un Overkill Ventures (*Attīstības finanšu institūcija Altum, 2019.*).

Latvijā izplatīts atbalsta veids ir LIAA organizētie Magnetic Latvia biznesa inkubatori. Kopš 2016. gada to skaits Latvijā ir sasniedzis jau 15 inkubatorus. Biznesa inkubācija ir unikāls un elastīgs komercdarbības attīstības process. Tā mērķis ir veicināt jaunu, dzīvotspējīgu un konkurētspējīgu komersantu veidošanos un attīstību Latvijas reģionos. Tas tiek panākts ar komercdarbībai nepieciešamās vides nodrošināšanu un konsultatīviem pakalpojumiem, kas ietver konsultācijas par pamata komercdarbības jautājumiem. Inkubatori piedāvā pirmsinkubāciju līdz 6 mēnešiem, inkubāciju līdz 4 gadiem, kā arī grantus. Pati autore ir izgājusi trīs dienu inkubācijas kursu, kurā teorētiski tiek apgūts, kā veidot un attīstīt savu produktu. Viņaspriekš, šī pieredze bija noderīga, jo šīs trīs dienas palīdz attīstīt un pilnveidot savu ideju, kā arī izkristalizēt svarīgākos uzņēmuma faktorus (*Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, 2019.*).

Ļoti svarīgs atbalsta veids ir Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums, kas ir spēkā no 01.01.2017. Atbalsta programmas kopējais pieejamais finansējums sastāda 1 603 665 miljonus eiro, ko veido Eiropas Reģionālā attīstības fonda finansējums un valsts budžeta līdzekļi. Tā mērķis ir veicināt jaunuzņēmumu veidošanos Latvijā, tādējādi sekmējot pētniecību, kā arī inovatīvu ideju, produktu vai procesu izmantošanu saimnieciskajā darbībā. Likums nosaka

atbalsta programmas, to piešķiršanas kritērijus, kā arī jaunuzņēmumam piešķirtā atbalsta administrēšanas kārtību, riska kapitāla investoru kvalifikācijas nosacījumus, kā arī jaunuzņēmumu darbības vērtēšanas komisijas izveidošanas kārtību un kompetenci (*Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums, 2016.*). Autore domā, ka likuma apstiprināšana un pieņemšana ir liels solis no valdības puses attiecībā uz jaunajiem uzņēmējiem. Likums palīdz uzņēmējiem uzsākt savu biznesu, kā arī noturēties pirmos grūtos izveides brīžos, lai nebūtu jābankrotē.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Jaunuzņēmumu nomaksātie nodokļi sniedz lielu ieguldījumu valsts budžetā, 2018. gadā tie bija 8,2 miljoni eiro.
2. Lielākā start-up daļa darbojas digitālo tehnoloģiju jomā – 32%.
3. Kopš 2014. gada jaunuzņēmumu skaita pieauguma temps ir krietni palielinājies, katru gadu start-up uzņēmumu pieaug vidēji par 50 uzņēmumiem.
4. No valsts budžeta piešķirt finansējumu arī koledžām, biznesa inkubatoru veidošanai, lai jaunieši varētu attīstīt savus produktus.
5. Lai vēl vairāk veicinātu jaunuzņēmumu izveidi un piesaistītu ārzemju uzņēmumus, atvieglot nodokļu slogu jaunajiem uzņēmumiem, vismaz pirmos 5 gadus, lai būtu reāla iespēja “atsperties”.

Izmantotā literatūra un avoti

1. *Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums* (23.11.2016.). LR likums. <https://likumi.lv/ta/id/287272-jaunuznemumu-darbibas-atbalsta-likums>, sk. 01.04.2019.
2. Asere, A. (07.04.2014.). *Kas ir start-up?* <http://www.db.lv/zinas/kas-ir-startup-412975#7>, sk. 31.03.2019.
3. Asere, A. (20.02.2019.). *50 jaunuzņēmumi gadā.* <https://www.db.lv/zinas/50-jaunuznemumi-gada-484517>, sk. 31.03.2019.
4. Attīstības finanšu institūcija Altum (2019). *Par akcelerācijas fondiem.* <https://www.altum.lv/lv/pakalpojumi/riska-kapitals/akcelerācijas-fondi/par-programmu/>, sk. 01.04.2019.
5. Ekonomikas ministrija (20.02.2019.). *Ekonomikas ministrijas pētījums: jaunuzņēmumu ietekme uz tautsaimniecību pieaug.* <https://www.em.gov.lv/lv/jaunumi/23623-em-petijums-jaunuznemumu-ietekme-uz-tautsaimniecibu-pieaug>, sk. 31.03.2019.
6. Ekonomikas ministrija (27.12.2018.). *Tātad, tev ir jaunuzņēmums. Kur ņemt naudu tā attīstībai?* https://www.em.gov.lv/lv/es_fondi/atbalsta_pasakumi_2014_2020/raksti/tatad_tev_ir_jaunuznemums_kur_nemt_naudu_ta_attistibai/, sk. 01.04.2019.
7. Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (2018.). *Biznesa inkubatori.* <http://innovation.lv/uznemejdarbiba/biznesa-inkubatori/>, sk. 01.04.2019.
8. Mūrniece, I. (19.02.2016.). *Kādos jaunuzņēmumos Latvijas investori iegulda naudu?* <https://kursors.lv/2016/02/19/investicijas-kados-startapos-latvijas-investori-iegulda-naudu/>, sk. 31.03.2019.
9. Tvnet/Leta (17.10. 2018.). *Starp Baltijas 50 lielākajiem uzņēmumiem ir septiņas kompānijas no Latvijas.* <https://www.tvnet.lv/6431389/starp-baltijas-50-lielakajiem-uznemumiem-ir-septinas-kompanijas-no-latvijas>, sk. 31.03.2019.

Summary

A start-up is a corporation with a high potential for growth. Their core business involves the development of scalable business models and innovative products. Most, or 32%, of all start-ups are working in digital technologies field, but 9% in the artificial intelligence and large data industries, as well as in technology in robotics. Only 8 % of start-ups are dealing with creation of sustainable solutions, but 7% are working in fintech field. In medtech and deeptech industries are working 6% of all Latvian start-ups. Least start-ups are working in adtech field, only 5%. Every new business is useful to both – the national economy and the society. Taxes which are paid by start-ups are increasing government's revenue. In 2018, tax revenue amounted to 8.2 million euro. Often, start-ups attract different businesses from abroad, as a

result, the state budget revenue increases. For society, start-up gives a major contribution to reducing unemployment. Each new business provides additional job, and so far they have employed 1,600 people. However, the main thing that the start-up provides to the society are innovative technology solutions that improves people's well-being, education level and ease every day's work. Currently, start-up ecosystem in Latvia is rapidly developing. In January of 2019, were registered 418 new businesses, of which 346 start-ups were younger than five years. In time period from 2010 till 2014 start-ups were increasing per 10-15 new businesses in a year. Since 2014, their growth increased to 50 start-ups per year.